

több ismert személyről lesújtó véleményt mond. Erőteljesen kritizálja a Magyarország 1944. március 19-én végbement német megszállásával szemben semmit sem tevő magyar politikai elitet és katonai vezetést, továbbá bátran bírálja a németek háborús szerepét és a hadvezetés terén elkövetett baklövéseit. Egyértelműen dilettantizmussal vádolja és elítéli a Horthy-féle 1944. október 15-i, háborúból való kiugrási kísérletben résztvevő személyeket, felsorolja az előkészítés és a megvalósítás során szerinte elkövetett hibákat, részletesen elemzi és értékeli a kudarc okait, végül kétséget kizáróan megállapítja az akkori politikusok és a katonai elit felelősségét a nyilasok hatalomra jutásában.

Lengyel Béla a könyv legvégén egy öszszegzést készít az 1918–1945 közötti évek magyar katonapolitikájáról, a magyar királyi Honvédség történetéről, valamint annak második világháborús szerepéről.

Az emlékirat írójának emberi jellemvonásai is meglevenednek a kötet lapjain: szókimondásával és őszinteségével gyakran saját érvényesülését is kockára tette. Humanizmusát az utolsó pillanatig és a legviharosabb időkben sem veszítette el, így számos helyen felbukkan a könyvben az a meggyőződése, hogy 1944 őszén csak a mielőbbi fegyverszünet menthette volna meg a Horthy-Magyarországot a végső pusztulástól, hiszen a háború folytatásának

megannyi értelmetlen katona és civil áldozata lett, akik életét megóvhatták volna.

A 474 oldalas mű végén a szerkesztők által írt, egy, az altábornagy személyét méltató rövid epilógust, a Lengyel család történetét és életét rövid életrajzok, illetőleg korabeli képek formájában bemutató kis összefoglalót, továbbá egy a Lengyel Béla kitüntetéseit felsoroló táblázatot találunk, amelyek jól kiegészítik az egykori generális által írt memoárt. A korrekt eligazító jegyzetek, a tárgyilagos név- és helymutató pedig az olvasónak segítenek az eligazodásban.

Az élvezetes stílusban megírt visszaemlékezésből az olvasó egészen biztosan sok, az 1919–1945 közötti történelmünkől korábban nem, vagy csupán alig ismert tényt és összefüggést fog az eddigiekhez képest más megvilágításban látni. Néhol kevésbé köztudott politikai intimitásokról is részleteket tudhatunk meg. A kötet meglepően olvasmányos annak ellenére, hogy a szerző közel 90 évesen, eredeti feljegyzések nélkül, csupán emlékezetből vetette papírra emlékiratait. A könyvet minden, a XX. század első felének magyar és európai történelmét kutató történész kolléga, továbbá az ezen időszak iránt érdeklődő széles olvasóközönség szíves figyelmébe ajánljuk.

Balla Tibor

GEORG REICHLIN-MELDEGG

DES KAISERS PRINZ EUGEN?

Feldmarschall Hermann Baron Kövess von Kövessháza. Der letzte Oberkommandant der k. u. k. Armee im Ersten Weltkrieg

(Ares Verlag, Graz, 2010. 285 o.)

Az első világháború mintegy 1200 fős osztrák–magyar tábournoki karához tartozó tisztjeinek életpályájáról, haditetteiről az olvasó sajnos vajmi keveset tudhat. Ebben nagy szerepe van annak, hogy a magyar hadtörténet-írás egészen a közelmúltig nem tekintette feladatának a korszak ismert generálisai életútjának, katonai pályafutásának feltárását és publikálását. Az idegen nyelven megjelent szakirodalmat számba véve már más a helyzet, hiszen főként német és angol nyelven az utób-

bi két–három évtizedben több alapos és irányadó mű született a témakörben.

A tábournoki testület elitjébe tartozó, azaz a legmagasabb rangot elért személyek közül többről is született jó életrajzi összefoglalás, azonban a legtöbb ilyen jellegű könyv hagyományos pozitívista szemléletben íródott, a hadtörténeti eseményeket és a katonai pályafutás fontos csomópontjait a kronológia sorrendjében tárgyalja, a hadvezéri képességeket és az emberi jellemvonásokat kevésbé hangsúlyoz-

za. Ezek sorába tartozik a régi osztrák katonacsaládból származó történész-író, Georg Reichlin-Meldegg műve is, amelyben kövessházi Kövess Hermann báró, tábornagy, az Osztrák–Magyar Monarchia hadereje utolsó főparancsnoka életútját foglalja össze.

Kövess személye, véleményem szerint, több szempontból is nagyon szerencsés választásnak bizonyult. Egyrészt mert Kövess a legkevésbé sem osztotta meg a kortársakat és a későbbi történétírókat. (Nem úgy, mint a magát magyarnak valló Tersztyánszky Károly vezérezredes, akiről néhány éve jelent meg egy példaértékű monográfia Pollmann Ferenc hadtörténész kollégánk tollából.) Az általa a dualizmus idején a cs. és kir. haderőben befutott katonatiszti karrier a korszakban tipikusnak mondható, amennyiben az első világhézagés kitörésének elmaradása a tiszt- és tábornoki kar nagy részét azzal fenyegette volna, hogy békegenerálisokként, háborús tapasztalatok nélkül – a Monarchia által a XIX. század második felében vívott néhány dinasztikus háborúban (1859, 1864, 1866) és megszálló hadműveletben (1878, 1879), valamint a két dél-dalmáciai és hercegovinai felkelés (1869 illetve 1882) leverésében történt részvételt leszámítva – érnek pályájuk végére és negyven leszolgált év után szép csendben került volna sor nyugdíjazásukra.

Tulajdonképpen Kövess Hermann is a Nagy Háború kirobbanásának köszönhető, hogy, korábban megszerzett tudását és képességeit kamatoztatva, a katonatiszti hierarchia csúcsára érhetett, vagyis bekerült Ausztria–Magyarország hadseregének kilenc tábornagya közé. Ebben nem elhanyagolható szerepet játszott az is, hogy a hadműveletek során jól megértette magát a szövetséges németekkel, ráadásul azon szerencsés osztrák–magyar tábornokok közé tartozott, akik szinte mindig csak győztes hadjáratokban vettek részt, nem fűződött nevéhez megalázó vereség, mint pl. Oskar Potiorek tábornagyéhoz, akit 1914. december végén, a szerb fronton elszenvedett osztrák–magyar vereségek miatt felmentettek tisztiségéből. Talán nem véletlen, hogy a német August von Mackensen vezértábornagy egy új Savoyai Jenő herceget látott Kövessben.

Utolsó hadsereg-főparancsnokként talán az egyik legnehezebb feladat, a haderő frontokról történő visszavonulásának és demobilizálásának feladata hárult rá 1918 novemberében–decemberében, mindez a birodalom fel-

bomlása és utódállamokra történő szétesése közepette.

Kövess szerencsés választás volt a szerző részéről azért is, mivel személyén keresztül nemcsak a császári és királyi hadsereg felépítését és működését, hanem a korszak főbb szereplőit is jobban megismerhetjük, továbbá azért, mert egy első világháború alatt napvilágot látott kis ismeretterjesztő könyvecskén kívül mindeddig nem jelent meg róla összefoglaló életrajz. A tábornagyot erdélyi szász családból való származása ellenére (apja osztrák–magyar vezérőrnagy, anyja szász polgárleány) kicsit magyarnak is érezhetjük (jóllehet az egész császári és királyi tiszt- és tábornoki karra a nemzetekfelettség, a nemzeti identitás hiánya volt jellemző): a történelmi Magyarország területén született, családnéve magyar, ugyan végig a közös hadseregben szolgált, de sokáig magyarországi ezredeknél és beosztásokban, így az első világháború előtt három évig a nagyszombati hadtest parancsnokaként. Magyarul nem tudott jól, viszont három fiának magyar neveket adott (Béla, Géza, Jenő). Magyar bárói rangot kapott az uralkodótól, továbbá a magyar parlament élethossziglani tagjává választották. Bécsben halt meg, viszont Budapesten temették el.

Géza fia, aki a két világháború között jelentős hadtörténetírói munkásságot fejtett ki, igen részletes és teljes, érthetetlen módon nyomtatásban soha meg nem jelent életrajzot írt apjáról. A szerző többek között ezt a forrást, továbbá a bécsi Hadilevéltárban található, igen terjedelmes, több mint száz doboznyi családi hagyatékot is felhasználta a könyv megírásához.

A 285 oldalas kötetben klasszikus életrajzot olvashatunk Kövessről, a mű írója értelemszerűen az első világháború időszakában a generálissal történeteket tárgyalja nagy részletességgel. Habsburg Ottó előszava után a szerző a bevezetőben megindokolja, hogy miért Kövessről írt életrajzot, továbbá röviden felvillantja a tábornok életének legfontosabb csomópontjait. Az első nagy témaegység a tábornagy 1918. november 3. és december 22. közötti, az időközben széthullott Monarchia utolsó hadsereg-főparancsnokaként végzett tevékenységét taglalja. A második fejezet a Kövess-család eredetét és származását veszi górcső alá, a harmadik pedig a későbbi generális gyermekkorát és iskoláztatásának lépcsőfokait ismerteti meg az olvasóval. A negyedik témakörben a mű írója a főhős katonai pályafutását

követi nyomon, 1872-es tisztté történt kinevezésétől 1914-ig. A két soron következő fejezet az első világháború első és második éve hadieseményeinek ismertetése mellett Kövess hadvezéri ténykedését mutatja be. A hetedik–kilencedik témaegységből a tábornok 1916-18 közötti sorsdöntő években tábornokként végzett tevékenységét és szerepét követhetjük nyomon. A tizedik fejezet Kövess Nagy Háború utáni életszakaszát mutatja be 1924-ben bekövetkezett haláláig. Az utolsó témaegységben Reichlin-Meldegg mérleget készít a tábornagy személyéről és életéről. A kötetet forrás-, irodalom- és rövidítésjegyzék, valamint személynévmutató egészíti ki.

Sajnos néhány negatívumra is fel kell hívunk a tisztelt olvasó figyelmét. Szokatlan, hogy a szerző a szövegben állandóan változtatja az időket, egyszer jelen, majd ismét múlt időben ír. A kötet terjedelmének jelentős részét teszik ki az eredeti dokumentumokból vett idézetek, azonban néhány ezek közül a leve-

gőben lóg, mivel jogosan várt elemzésük elmarad. A kötet ettől úgy olvasható, mint egy disszertáció. A mű írója kétségkívül széles körű kutatásokat végzett, viszont szembetűnő, hogy szinte csak német nyelvű irodalmat, feldolgozásokat használt a könyv megírásához. A kötetben mellékletként használt ábrák, térkép-vázlatok egy évtizedekkel korábban megjelent első világháború történetét tárgyaló munkából származnak, helyettük használhatott volna a szerző korabeli térképeket, színesíthette volna mondanivalóját néhány részletesebb magyarázó térképpel, rajzzal, esetleg több korabeli fotót is mellékelhetett volna, hiszen Kövess igen népszerű volt, előszeretettel fotózták és számos kép fennmaradt róla az utókor számára.

A művet elsősorban azoknak az olvasóknak és szakembereknek ajánlhatjuk, akik a klasszikus értelemben vett és sok idézettel tarkított életrajzi-hadtörténeti ábrázolásokat kedvelik.

Balla Tibor

ACTA MUSEI MILITARIS IN HUNGARIA

A HADTÖRTÉNETI
MÚZEUM
ÉRTESÍTŐJE

12